

Asia: VN/20605/2025

**Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi hyvinvointialueesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta (kohdennettu alijäämän kattamista koskevan määräajan jatkaminen)**

**Lausunnonantajan lausunto**

**Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään**

Lapin hyvinvointialueen lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi hyvinvointialueesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta

Tausta

Alijäämän kattamista koskevaa sääntelyä muutettaisiin väliaikaisesti siten, että valtiovarainministeriö voisi tietyin edellytyksin myöntää niille hyvinvointialueille, joille ei ole kertynyt uutta alijäämää vuodelta 2025, mahdollisuuden kattaa ennen vuotta 2025 syntyneet alijäämät vuoden 2027 tai vuoden 2028 loppuun mennessä.

Lisäksi hyvinvointialueiden investointisuunnitelman toimittamista koskevia määräaikoja muutettaisiin.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian. Ehdotettu alijäämän kattamismääräajan jatkamista koskeva sääntely olisi voimassa 31.12.2029 asti.

Lapin hyvinvointialueenlausunto

Lapin hyvinvointialue pitää ehdotettuja toimenpiteitä oikeansuuntaisina, mutta riittämättöminä ja aivan liian myöhään aloitettuina. Valtiovarainministeriö päätti 17.6.2025 käynnistää hyvinvointialueesta annetun lain 122 §:ssä säädetyn arviointimenettelyn Lapin hyvinvointialueella,

joten ehdotettu väliaikainen muutos ei suoranaisesti koske Lapin hyvinvointialuetta. Ennakoitavissa on, että lähes puolet hyvinvointialueista jää esitysluonnoksen soveltamisalan ulkopuolelle. Esitysluonnoksessa todetaan (s. 13), että jopa kymmenen alueen ennakoidaan tekevän alijäämäisen tilinpäätöksen vuonna 2025. Alijäämän kattamismääräajan jatkamista koskeva sääntely tulisi ulottaa koskemaan vähintään niitä alueita, jotka tekevät alijäämäisen tilinpäätöksen vielä vuonna 2025, mutta eivät enää vuonna 2026. Alijäämätarkastelun lisäksi sääntely tulisi ulottaa esim. niihin hyvinvointialueisiin, joiden kustannusten kasvu on enintään maan keskitasoa, vaikka tilinpäätös olisikin alijäämäinen.

Valtio päätti kesällä 2025 käynnistää arviointimenettelyn kolmella hyvinvointialueella. Esitysluonnoksessa arvioidaan (s. 7), että uusien arviointimenettelyjen käynnistäminen on todennäköistä. Erilaiset poikkeusmenettelyt (arviointimenettely, lainanottovaltuuden muuttaminen, lisärahoitus) ovat käytännössä nousseet poikkeuksista pääsäännöksi. Nämä pääsäännöksi muuttuneet poikkeusmenettelyt sitovat huomattavasti ja tehottomalla tavalla virkakunnan aikaa sekä ministeriöissä että hyvinvointialueilla. Tämä ei ole kokonaisuuden kannalta ollenkaan järkevää vaan päinvastoin syö aikaa ja resursseja aidolta uudistamiselta. Hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmän monista valuvioista johtuen yksinkertaisinta ja selkeintä olisikin, että esitysluonnoksen mukainen väliaikainen sääntely ulotettaisiin koskemaan kaikkia hyvinvointialueita alijäämän suuruudesta riippumatta, jolloin arviointimenettelyn kaltaiset poikkeusmenettelyt jäisivät aidosti poikkeuksiksi ja työpanosta sekä ministeriöissä että hyvinvointialueilla voitaisiin käyttää aitoon uudistamiseen.

Yksittäisten hyvinvointialueiden arviointimenettelyjen sijasta arviointimenettelyn kohteeksi tulisi kiireellisesti ottaa hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmä kokonaisuutena. Kaikille hyvinvointialueille tulisi tarjota mahdollisuus kattaa vuosina 2023-24 kertynyt alijäämä muulla tavoin kuin kerryttämällä ylijäämää kustannuksia leikkaamalla. Kyseeseen voisi tulla esim. yrityssaneerauksen kaltainen menettely, jossa hyväksytään tiukka toimenpideohjelma talouden tervehdyttämiseksi, mutta samalla leikataan velkojen (eli hyvinvointialueiden tapauksessa alijäämien) määrää. Vaihtoehtoisesti tai yhdistettynä edelliseen voisi tulla kyseeseen mahdollisuus muuttaa vuosina 2023-24 kertyneitä alijäämiä jonkinlaiseksi pääomalainaksi, jolle maksetaan kohtuullinen korko ja jota voidaan lyhentää hyvinvointialueen päätöksillä alueen taloustilanteen mahdollistamalla tavalla. Tämä olisi oikeudenmukainen ratkaisu myös niitä alueita kohtaan, jotka ovat onnistuneet alkuvuosina merkittävästi sopeuttamaan toimintaansa talouden tasapainottamiseksi.

Edellä mainitut järjestelyt vaativat muutoksia lainsäädäntöön. Nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa yksittäisten hyvinvointialueiden taloustilanteen korjaamisen lisärahoitusta myöntämällä. Esitysluonnoksessa kerrotaan (s. 8), että lisärahoitusta ei myönnetä alijäämän kattamiseen. Esitysluonnoksessa jää tuomatta esiin, että vaatimus alijäämän kattamisesta kohtuuttoman lyhyellä aikataululla voi kuitenkin johtaa lisärahoituksen ehtojen täyttymiseen eli siihen, että rahoituksen taso vaarantaa palveluiden järjestämisen perusoikeuksien toteuttamisen turvaavalla tavalla. Valtiovarainministeriön näkemys on hiukan kärjistäen ollut tähän saakka sellainen, että lisärahoitusta on mahdollista saada vasta kun vanhukset ja vammaiset jäävät heitteille, sairaat

hoitamatta ja tulipalot sammuttamatta. Kun ensimmäisiä myönteisiä lisärahoituspäätöksiä kuitenkin on tehty, linja vaikuttaa onneksi olevan muuttumassa järkevämpään suuntaan.

Lapin hyvinvointialue on yksi kolmesta arviointimenettelyssä olevasta hyvinvointialueesta. Arviointimenettelyssä on ainakin alkuvaiheessa keskitytty pelkästään hyvinvointialueen toiminnan arviointiin. Käsittelystä on tiukasti rajattu pois sen arvioiminen, onko hyvinvointialueen rahoitus oikeasuuruinen ja onko rahoituksen perusteissa korjattavaa. Kaikilla arviointimenettelyssä olevilla hyvinvointialueilla on merkittäviä rahoitusjärjestelmästä johtuvia ongelmia rahoituksen määrässä. Keski-Suomen hyvinvointialueen rahoituksen pohjana olevat diagnoositiedot ovat poikkeuksellisen puutteelliset. Itä-Uudenmaan hyvinvointialue ja Lapin hyvinvointialue menettävät huomattavan määrän rahoitusta siirtymätasausvähennyksen vuoksi. Osana arviointimenettelyä tulisi säännönmukaisesti arvioida myös hyvinvointialueen rahoitusta ja sen oikeellisuutta. Tämä ei välttämättä vaadi lainsäädäntömuutoksia vaan on toteutettavissa käytäntöjä kehittämällä, mikä voi kuitenkin vaatia poliittista tai hallinnollista ohjausta kehittämisen tueksi.

Lapin hyvinvointialueella kuten muillakin hyvinvointialueilla on suuri huoli siitä, että hyvinvointialueiden eriytymiskehitys voimistuu entisestään. Rahoitusjärjestelmän ”valuviat” ovat voimistaneet ja voimistavat jatkossa entistä enemmän jo meneillään olevaa eriytymiskehitystä. Lapin hyvinvointialueella kuten muillakin hyvinvointialueilla ymmärretään kyllä julkisen talouden tilanne. Sopeuttamista on jatkettava, mutta sopeuttaminen on tehtävä realistisesti ja lakisääteiset palvelut turvaten. Tärkeää on, että rahoitusjärjestelmä vakautetaan ja ns. nollasummapelistä luovutaan. Hyvinvointialueiden rahoituksen ns. nollasummapeli perustuu järjenvastaiseen ajattelutapaan, että yhden alueen lisääntynyt sairastuvuus tervehdyttäisi toisen alueen väestöä. Rahoitus tulee perustua pääosin palvelutarpeeseen, mutta palvelutarve tulee määritellä nykyistä yksinkertaisemmin. Siirtymätasauksesta tulee luopua ainakin niiden alueiden osalta, joiden rahoitusta siirtymätasaus jäisi leikkaamaan pysyvästi.

Lapin hyvinvointialueen kumulatiiviseksi alijäämäksi vuosilta 2023 ja 2024 on muodostunut 177,4 M€. Yli 60 % Lapin hyvinvointialueen alijäämästä on kertynyt siirtymätasauksesta, joka leikkaa Lapin hyvinvointialueen rahoitusta seuraavasti:

|            |         |              |                                      |
|------------|---------|--------------|--------------------------------------|
| vuosi 2023 | 54,7 M€ | 310 €/asukas | 61 % alijäämästä (90,3 M€)           |
| vuosi 2024 | 52,9 M€ | 300 €/asukas | 61 % alijäämästä (87,1 M€)           |
| vuosi 2025 | 49,4 M€ | 280 €/asukas | 165 % alijäämäennusteesta (n. 30 M€) |
| vuosi 2026 | 45,6 M€ | 252 €/asukas |                                      |
| vuosi 2027 | 40,3 M€ | 221 €/asukas |                                      |
| vuosi 2028 | 29,7 M€ | 161 €/asukas |                                      |
| vuosi 2029 | 20,8 M€ | 112 €/asukas | (pysyvä siirtymätasaus)              |

Siirtymätasauksen laskennassa verrataan hyvinvointialueelle lainsäädännössä olevien määräytymiskriteerien perusteella tulevaa rahoitusta siihen rahamäärään, mitä alueen kunnat ovat sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluihin ennen uudistusta käyttäneet. Mikäli kunnat ovat ilmoittaneet käyttäneensä rahaa enemmän kuin hyvinvointialue saa lakisääteistä rahoitusta, aluetta ikään kuin palkitaan lisärahoituksella. Mikäli kunnat ovat ilmoittaneet käyttäneensä rahaa vähemmän kuin hyvinvointialueelle kuuluisi tulla lakisääteistä rahoitusta, hyvinvointialuetta ikään kuin rangaistaan leikkaamalla rahoitusta.

Lapissa kunnat ovat ilmoittaneet käyttäneensä sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluihin vähemmän rahaa kuin hyvinvointialueelle lainsäädännössä olevien määräytymiskriteerien perusteella tuleva rahoitus edellyttäisi. Osa Lapin kunnista on kyennyt hoitamaan sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelunsa kustannustehokkaasti, mutta taustalla on myös huomattavia puutteita lakisääteisten velvoitteiden noudattamisessa.

Siirtymätasausleikkaus on aiheuttanut yli 60 % Lapin hyvinvointialueen alijäämästä ja iso asukaslukuun suhteutettu alijäämä on vienyt Lapin hyvinvointialueen arviointimenettelyyn. Siirtymätasaukselta perusteellaan sillä, että ”alueille annetaan aikaa sopeutua muuttuvaan rahoitukseen”. Lapin hyvinvointialueen ja muiden siirtymätasausleikkauksen piirissä olevien hyvinvointialueiden kannalta ilmaisu ”annetaan aikaa sopeutua muuttuvaan rahoitukseen” kuvaa tilannetta täysin vääristyneesti, jopa irvikuvamaisesti. Siirtymätasaukselta voidaan toki pitää perusteltuna niiden alueiden kannalta, joilla laissa säädettyjen kriteerien nojalla määräytyvä rahoitus alenee suhteessa kuntien käyttämään rahamäärään ennen uudistusta. Kun rahoitusta leikataan tuntuvasti siirtymätasauksella, ”aikaa sopeutua muuttuvaan rahoitukseen” ei ole, vaan tilanne on aivan päinvastainen. Siirtymätasauksesta on välttämätöntä luopua ainakin niiden alueiden osalta, joiden rahoitusta siirtymätasaus jäisi leikkaamaan pysyvästi. Tämä edellyttää nopeita lainsäädäntötoimenpiteitä.

Haataja Mari

Lapin hyvinvointialue - Lapin hyvinvointialueen aluehallitus